

DEMOKRATIN ÄR INTE STATISK

Inom den representativa demokratin har valdeltagandet en central funktion. När intresset för den representativa demokratin grundläggande funktioner sjunker uppstår ett centralt problem. Doktorand i statsvetenskap vid Åbo Akademi **Staffan Himmelroos** undersöker alternativa sätt att organisera och förstå deltagandet i demokratiska processer.

Text och bild: Marcus Prest

S

edan Sovjetunionen kollapsade 1991 ansågs allmänt att demokratin har segtrat. **Francis Fukuyama** tes om "historiens slut" togs till och med på allvar en tid. Sedan började nya frågor, eller egentligen mycket gamla frågor som inte fått mycket uppmärksamhet under kalla kriget dyka upp på nytt. Som t.ex. vad är demokrati, vad menar vi med vår demokrati, hur ska den bäst organiseras, hur ska folkviljan representeras och av vem? I vilken mån kan den globala kapitalismen tänkas stå i motsättning till demokrati? (Se **Christer K. Lindholms** artikel s.25)

Det minskande deltagandet i val kan läsas som en sjukdom hos demokratin eller tecken på förändring (eller båda två). Tecken på förändring är förutom det sjunkande valdeltagandet det ökande deltagandet i protester och i aktivism där deltagarnas engagemang inte verkar höra ihop med partitillhörighet.

- Det är förstås inget nytt med förändringar i demokratin, förändring har pågått genom hela demokratins historia. Demokratin är kontextbunden, säger Himmelroos.

- Och att tro att demokrati skulle vara något statiskt är en konstig tanke. Vår värld har ändrats mycket under de se-

naste decennierna. Globaliseringen har varit ett påtagligt fenomen. Och ett viktigt fenomen inom globaliseringen är internet som förväntas ha en effekt på demokratin.

- Och det har nätet också redan haft. Se till exempel på **Obamas** kampanj, som är typexemplet, men varför inte protesterna i Iran och de som nu pågår i Nordafrika, de som hotar att börja på allvar överallt i Mellanöstern. Och se hur ängsligt Kina är för informationsflödet och tillgängligheten i nätet. För att nu inte tala om Wikileaks. Ännu dock oklart vilken roll ett fenomen som Wikileaks kommer att ha.

Sedan 1990-talet har forskningen om den deliberativa demokratin snabbt växt fram. Till skillnad från den form av representativ demokrati vi lever

kar deras kommande möjligheter att utöva makt. Den deliberativa demokratin försöker hitta sätt att så mycket som möjligt koncentrera sig direkt på den aktuella frågan utan partipolitiska hänsyn.

- Tanken är alltså att man genom ömsesidigt resonering skulle komma fram till ett beslut som alla kan omfatta oberoende av parti.

I grunden beror dessa skillnader på en tudelad bild av medborgaren. Å ena sidan har man bilden av medborgaren som tar del av det som skulle kunna kallas klassisk folkbildning, en bild som går tillbaka på den fria grekiske mannen från antiken, och å andra sidan bilden av medborgaren som är ett rö för vinden som man med ett emotionellt tilltal kan piska i vilken riktning som

Den deliberativa demokratin försöker hitta sätt att så mycket som möjligt koncentrera sig direkt på den aktuella frågan utan partipolitiska hänsyn.

i/under försöker den deliberativa demokratin komma bort från partiernas strategiska spel.

- En orsak är att partierna kör sina egna agendor som inte alls med nödvändighet har med nationens eller folkets gemensamma bästa att göra. Ett parti kan till exempel rösta för eller mot i en fråga beroende på hur det påver-

helst, en bild som också går tillbaka till Grekland och antiken, då främst representerad av **Platons** bild av pöbeln som måste hållas ovetande om sakernas verkliga natur av en styrande elit.

Alla medborgare kan inte delta i beslutsprocessen – därav beroendet av någon form av representation. En frå-

Nivån har varit något helt annat än det som exempelvis pågår i olika internetforum. Folk lyssnar på varandra och bemöter argument sakligt.

Det finns inget i den deliberativa demokratin som gör att den måste appliceras som i Himmelroos experiment. Samma debattstrategi kunde lika gärna tillämpas på en upplyst elit. En fråga är förstås exakt vem denna elit ska bestå av och vem som går med på att låta sig representeras av den. Vilket igen är samma frågor som hela tiden är närvarande i den representativa demokratin.

- Själv tänker jag mig inte att den demokratiform vi har nu skulle ersättas med någon annan. Snarare kan man se dessa medborgarforum som rådgivande eller riktninggivande för debatten i riksdagen.

I Kanada har medborgarforum som påminner om Himmelroos experiment i två olika provinser gett förslag på hur man skulle konstruera nya

I diskussionen verkar utbildningsnivån spela en betydande roll i hur mycket deltagarna vågar uttala sig. Män är dessutom betydligt aktivare än kvinnor i debatten.

DELIBERATIV DEMOKRATI

Deliberativ demokrati är en skolbildning som starkt betonar förnuft och rationalitet. Hörnstenen är ett offentligt förnuft som bygger på Jürgen Habermas idé om ett "kommunikativt förnuft"; kommunikationen bör ske med rationella logiska argument, samt bygga på ömsesidig förståelse och en öppenhet för olika åsikter. Deliberativ demokrati bygger på ett sökande efter den optimala lösningen istället för driva sina egna särintressen. Politiska argument prövas i offentlig debatt i syfte att finna en ståndpunkt som alla kan godta. Idealet är att kommunikationen mellan rationella aktörer utmynnar i ett konsensus, och på det viset uppnå ett utfall som skulle ses som mer legitimt av alla parter, eftersom alla intressen avvägts jämbördigt och ett specifikt intresse inte ställts framom andra.

ga som inställer sig är vem (och hur många) som ska representera.

Ett sätt att driva deliberativ demokrati kunde vara att ett slumpmässigt urval medborgare förs samman för att diskutera en fråga som påverkar dem i egenskap av medborgare. Inför diskussionen prepareras varje deltagare med bästa möjliga information om frågan som ska behandlas.

- I min forskning har vi gjort experiment med detta. Vi har sammankallat ett slumpmässigt urval medborgare för att diskutera kärnkraften. Vi har sedan gett dem tid att läsa in sig på det bästa materialet vi kunnat hitta på just kärnkraftsfrågan, material som belyser frågan ur många olika perspektiv.

- Det man överraskas av är diskussionernas relativt höga standard. Nivån har varit något helt annat än det som exempelvis pågår i olika internetforum. Folk lyssnar på varandra och bemöter argument sakligt.

Till vilket resultat kom deltagarna?

- Det är irrelevant i sammanhanget. Vi var framför allt intresserade av hur människor agerar i och påverkas av deliberativa samtal.

- En annan sak som är relevant är att det i den här diskussionen inte är industrin och politiska partier som representerar medborgarna, utan det är medborgare som deltar i egenskap av privatpersoner. Frågan i sig själv förstås hänger sedan

ihop med ett komplex av andra frågor som berör var och en på olika sätt.

- Men den här formen av beslutsprocess är naturligtvis inte heller fri från problem. I diskussionen verkar utbildningsnivån spela en betydande roll i hur mycket deltagarna vågar uttala sig. Män är dessutom betydligt aktivare än kvinnor i debatten. Att folk är olika aktiva är i för sig helt naturligt, men om det finns systematiska ojämlikheter som gör att mindre utbildade eller kvinnor hörs i mindre grad, kan det ha konsekvenser för vilka åsikter som kommer fram i debatten.

- En annan fråga är också hur man utser moderator i diskussionen och vem eller vilka som tar fram materialet deltagarna ska ha att tillgå.

vals-system. Båda förslagen föll sedan i folkomröstning.

- Men det sätter i alla fall igång en debatt där medborgare aktiverar sig. I Brasilien har man till exempel väldigt goda erfarenheter av en typ av medborgarforum som kallas för deltagande budgetering. För att motarbeta korruption och utveckla staden Porto Alegre valde man att pröva en alternativ beslutsform. Man överlät helt enkelt en del av budgeten åt medborgarforum där ortsborna själva får bestämma över lokala ärenden.

- Paradoxalt är att även Kina är intresserat av dylika demokratiska innovationer.

Globaliseringen och centraliseringen av makt till orter som inte di-

rekt hör ihop med nationalstaten, som EU och Bryssel, men också kapitalets fria rörlighet (till skillnad från människornas ditto), har gjort att nationalstaten i viss mån förlorat sin roll. Det har i sin tur gett upphov till ett behov av kontroll av beslutsprocesserna och nya vägar att påverka.

- Wikileaks kan ses som ett möjligt sådant verktyg för att kontrollera maktutövare i dessa nya arenor. Ett annat sätt är att förse medborgarna med förmågan att granska maktutövning, t.ex. genom deliberativa medborgarforum. Och i och med globaliseringen måste även nyhetsmedierna orientera sig på nytt. Och med allt detta även våra sätt att organisera oss i den föränderliga värld vi lever i. ■